

Павло Тичина: за лаштунками шкільних біографій

Павло Тичина
(1891—1967)

У 2021 році виповнюється 130 років з дня народження українського поета Павла Тичини.

Найкращі твори Павла Тичини - збірка "Сонячні кларнети", поеми "Золотий гомін", "Скорбна мати", "Похорон друга", "Сковорода". Він - один із найвизначніших поетів українського модернізму, громадський діяч, перекладач із багатьох мов.

Монастирський хор

Народився, за різними даними, 23 або 27 січня (у офіційних біографіях називають саме другу дату) 1891 року у селі Піски на Чернігівщині у багатодітній родині дяка. За документами прізвище поета — Тичинін. Сам він у одній із анкет стверджував, що справжнє його ім'я — Тичина Павло Григорович, але "чомусь батькові забажалося Тичина переробити на Тичинін — і це останнє у мене по всіх документах, кінчаючи середньою школою".

А на схилі літ додав, що предки його належали до козацької старшини, а "у так званих "полуботківських міліонах" було ще й наше прізвище". Утім, точна генеалогія поета не встановлена.

У 1901 році батько влаштував його до хору при монастирі. Цей досвід залишиться із Тичиною — і відобразиться не лише у звучанні його поезії. Хор хлопчиків залучали до участі у похоронах вищого духовенства, масштабних святах.

Київський музей-квартира
Павла Тичини

Згодом натхненні музикою Бортнянського "Співи панахидні" стануть одним із творчих задумів молодого поета. Тичина згадував, як хор запросили до виступу в Іллінських печерах. Вразливий хлопець мало не збожеволів від містеріального видовища, задухи й особливої акустики простору.

Російська культура і війська

Очевидний вплив на його творчість мала російська культура: філософія Володимира Соловйова, поезія та концепції Олександра Блока.

Тим страшнішим виявився шок від безпосереднього зіткнення з реаліями "російського світу", коли до Києва у 1918-1919 роках кілька разів входили російські війська.

Нажаханий Тичина кілька днів переховувався у склепі на Байковому кладовищі разом з Василем Елланом-Блакитним, Степаном Васильченком та іншими; за свідченням самого

поета, це сталося у 1919 році, коли місто захопили денікінці. Ліда Папарук приносила йому їжу і переповідала найсвіжіші новини. Ще раніше він описав цей розрив у вірші:

"І Белий, і Блок, і Єсенін, і Клюєв...

Росіє, Росіє, Росіє моя!

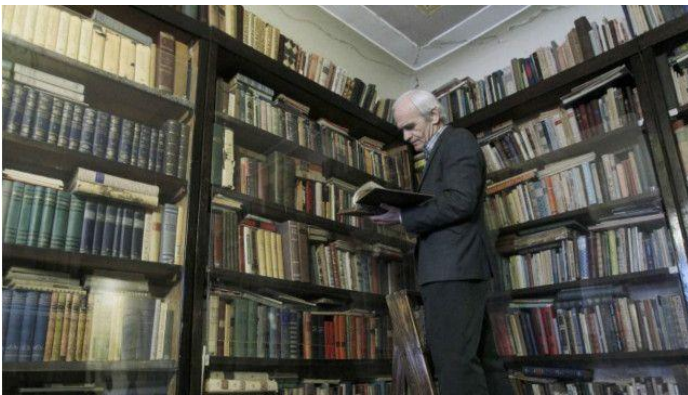
Стоїть сторозтерзаний Київ

і двістірозіп'ятий я".

Кохання Тичини

Наприкінці 1916 року Тичина оселився на київській квартирі за адресою: вул. Кузнечна, 107. При собі мав особисті речі, книжки і музичний інструмент. Який саме — версії біографів розходяться: чи то кларнет, а чи то бандуру, що раніше належала самому Остапові Вересаю.

Господиня Катерина Папарук і її 16-річна донька Ліда не підозрювали, що квартирант залишиться у їхньому житті назавжди.

У музеї-квартирі Тичини

Стосунки із Лідією Папарук тривали не один десяток років, деякий час — на відстані, коли Тичина жив у тодішній столиці Харкові.

Зрештою, столицю перенесли до Києва, це пришвидшило перебіг подій і у 1940 році вони таки зареєстрували шлюб. Але до того часу Павло Григорович під час візитів гостей ховав

Лідію у ванній кімнаті, вдавав що живе сам, а коли приховати очевидне не вдавалося, то, червоніючи, представляв жінку як "мою бібліотекарку".

Лідія Тичина зберегла після смерті поета його архів, а також обстановку квартири, де вони проживали до кінця життя. Зараз там — музей, присвячений постаті поета.

Але завдяки Павлу Загребельному справжнім романтичним коханням Тичини вважають Наталку Коновал.

"Кларнети ніжності" - повість Загребельного про Тичинину Беатріче, яку він єдину називав "коханою". Згадані тут сестри Поля та Інна Коновал з часом злилися для поета у єдиний образ "літературної любові". Саме до Інни звернено відомий вірш "О панно Інно, панно Інно!.."

Ліда Папарук виглядає тут цілком земною жінкою, тоді як почуття витонченого поета звернені більше навіть не до інших жінок, а до їхніх вифантазованих образів.

"Ліда (шиє пантофлі): Наш дон Павло все вірші пише. Як не вірші пише, то їсти хоче", - таку промовисту цитату із Тичининих записів 1922 року наводить Загребельний.

Але Тичина захоплювався й іншими жінками, з-поміж яких згадують і народну артистку Оксану Петрусенко, ранню смерть якої поет важко переживав, і акторку театру Курбаса.

"Я ніколи не покохаю жінку, у якої немає слуху", - стверджував поет. І це обдарування — риса, яка єднає усіх жінок, яким він симпатизував.

"Творча деградація"

Вважається, що кульмінацією "творчої деградації" Тичини є вірш "Партія веде", написаний у 1933 році.

Написаний як піонерський марш, цей текст був відхилений дитячим журналом як невдалий, згадував письменник Іван Цюпа, але співробітники "Правди" вирішили, що це актуальний текст й опублікували.

Насправді, автор "Сонячних кларнетів" і "Золотого гомону" ще у 1919 році написав не менш гіпнотично-ритмічний "Революційний гімн", нарівні із іншими письменниками, які брали участь у конкурсі на створення гімну Радянської України.

"Будимо, будимо, будим — молот, гудки, димарі...

Єсть ми, були ми і будем, так, як те сонце вгорі!

Все прямуєм, все працюєм,

буржуазний світ руйнуєм!"

Перемогу тоді здобув "Інтернаціонал" Єжена Потье у перекладі Миколи Вороного. Сам же Тичина за життя цей текст не публікував, але за потреби читав його перед численними аудиторіями.

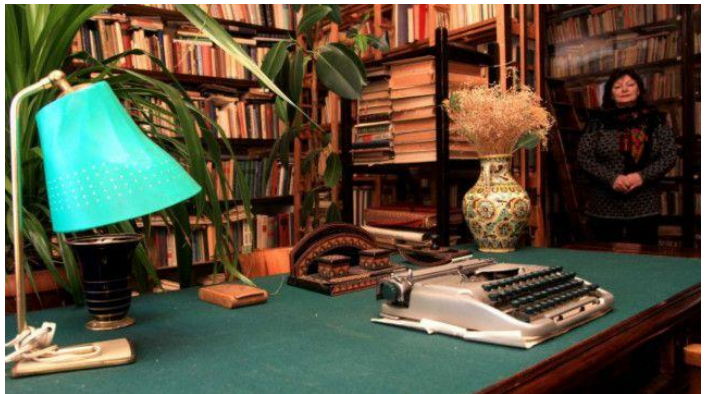
А у 1949 році він таки став автором гімну Української РСР, який починався зі слів "Живи, Україно, прекрасна і сильна..."

Вплив Сковороди

Взірцем для Тичини був мандрівний філософ Григорій Сковорода. Йому він присвячує однойменний масштабний твір, натхненний не лише мудрістю українського мислителя, але й західною античною та середньовічною філософією.

Дилему про те, якою ж має бути Україна, хто прийде сюди, зрештою, як символічне втілення її шляху і стане героєм: Кармалюк — втілення народного бунту, сили, а чи Сковорода — уособлення інтелекту, духовності, Тичина розв'язує просто, обираючи обох. Але особисто йому, очевидно, ближчий другий герой.

Вплив біографії Сковороди на Тичину вбачають у його прагнення самотництва, небажанні одружуватися й мати дітей.

Делікатність поета

Художниця Катерина Білокур листувалася із подружжям Тичин, чотири рази гостювала у них: двічі у 1949 році, а також у 1951 і 1954 роках. П'ятий візит не вдалося: селянку Білокур не впустили до будинку поета.

Вона подарувала Павлові Григоровичу свою картину "Півонії", створену у 1948 році, а згодом, незадоволена цією роботою, просила Лідію Петрівну зняти її зі стіни оселі, подальше від людських очей. На прохання поета, стурбованого здоров'ям художниці, її у Богданівці відвідав лікар у 1957 році.

Сучасники Тичини відзначають надзвичайну вихованість, делікатність Тичини.

У спогадах описаний шок поета, коли у якості високопосадовця він приїхав у село, а червонощока колгоспниця підскочила до нього і соковито цьомнула в щоку, з вигуком: "То вас же і цілувати можна?"

Або ще промовистий випадок, зі спогадів Наталі Кашук. Тичина попросив її зателефонувати йому о 9 ранку, щоб уточнити час майбутньої зустрічі; а коли та подзвонила йому на десять хвилин раніше, то поет, схопивши слухавку, надзвичайно збентеженим голосом попросив зачекати, а за кілька хвилин повернувся і заговорив бадьоро і спокійно. Уже згодом Наталя перепросила за можливу незручність, Тичина ж знітився і сказав: дзвінок застав його у ще в піжамі, а він не міг дозволити собі в такому вигляді розмовляти з дівчиною.

Диригент

Тичина диригував хором на похороні Михайла Коцюбинського, який свого часу благословив його на початок шляху в літературі.

Можливо, зв'язка диригування-хор-містерія закріпилися у його підсвідомості настільки, що й "вмираючи, вже втрачаючи свідомість, Поет намагався здійняти руки, диригував невидимим хором і нечутним оркестром, у якому він відловлював мелодію ніжності, що її вів кларнет", як пише про нього Павло Загребельний у "Кларнетах ніжності".

Помер Павло Тичина у Києві 1967 року. Є ще й інші свідчення про його смерть, які роками пошепки передавали одне одному належні до кіл інтелігенції: Тичина марив, що за ним слідкують, що у його квартирі встановлена апаратура для прослуховування.

Найстрашніше, що так воно й було, навіть у ті останні часи.